استصحاب

◆ صادر کننده مجوز: دانشگاه تهران ◆

صاحب امتیاز: انجمن علمی دانشجویی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران

مدیر مسئول و سردبیر: سحر محمدشریفی

داور علمی: جناب آقای دکتر محمد حکیم عضو هیات علمی دانشگاه تهران

کارشناس نشریات دانشجویی: خانم مریم شریفی دانا

هیأت تحریریه: ویراستار زهرا کمانگری، صفحه آرا مریم رجبی وکیل پایه یک کانون وکلای دادگستری، گرافیست فاطمه آقانوری

شماره مجوز: ۲۵۹۰۱۵

ترتیب انتشار: ماهنامه

زمینه انتشار: علمی - سیاسی

تاریخ انتشار: مهرماه ۱۴۰۵/ شماره پانزدهم

امام علی (ع): «العِلمُ وِرَاثَة کَرِیمَة، وَ الاَدَابُ حُلَلٌ مُجَدَّدَة، وَ الفِکرُ مِرْاٰة صَافِیَة»

دانش، میراثی گران‌بهاست؛ آداب، جامه‌هایی همیشه نو؛ و اندیشه، آینه‌ای زلال است. (نهج‌البلاغه: ح۵)

فهرست بندی

فهرست مطالب پانزدهمین شماره نشریه استصحاب:

1. اصطلاح شناسی فقهی - اصولی: اصل برائت

سحر شکوهیان – صفحه ۲

2. معرفی کتاب: محشای جامع تحلیلی کاربردی آیین دادرسی مدنی در پرتو رویه قضایی

مهتا سیف – صفحه ۳

3. چهره ماندگار: شهید ثانی

جواد خسروی – صفحه ۴

4. معرفی سریال حقوقی: کت شلواری ها(Suits)

سارا سروریان – صفحه ۵

سرمقاله

نام نویسنده: سحر محمدشریفی(دانشجوی فقه و مبانی حقوق دانشگاه تهران)

هر نسلی بار امانتی را به دوش می‌کشد که پیشینیان به جای گذاشته‌اند. این امانت، میراثی از اندیشه، تجربه و تلاش انسان‌هایی است که در پی فهم بهتر جهان و ساختن جامعه‌ای سزاوارتر کوشیده اند. در قلمرو دانش حقوق، این میراث گران‌بهاتر از هر چیز دیگری است؛ چرا که حقوق، تنها مجموعه‌ای از مواد و تبصره‌ها نیست، بلکه تجلیگاه آرمان عدالت، نظم و کرامت انسانی است.

در این میان نقش رسانه‌های دانشجویی، نقشی بی‌بدیل است. آنان که در عرصه علم و اندیشه گام برمی‌دارند، باید با نگاهی نقادانه، پرسشگر و بی‌طرفانه، مسائل روز را تحلیل کنند و از سطحی‌نگری بپرهیزند.

در جهانی که صدای هیاهوها بلندتر از صدای خرد است، وظیفه اصحاب علم، بلند کردن صدای خرد و تحلیل است. بی‌طرفی علمی برای ما به معنای بی‌تفاوتی نیست؛ ما مدافع حقیقت، آزادی بیان علمی و کرامت انسانی هستیم. سیاست بدون علم به انحراف می‌رود و علم بدون درک از مسائل اجتماعی، در برج عاج می‌ماند. پلی که ما را به هم پیوند می‌زند، همانا جستجوی مشترک برای فهم و عدالت است.

از تمامی دانشجویان، اساتید و پژوهشگران دعوت می‌کنیم با آثار، دیدگاه‌ها و نقدهای سازنده خود، در این مسیر گام بردارند و در رشد و تعالی دانش حقوق سهیم شوند. بی‌تردید، آینده‌ای که در آن عدالت و کرامت انسانی جایگاه شایسته خود را داشته باشد، تنها با همت و تلاش جمعی اصحاب این دانش ساخته خواهد شد.

با آرزوی توفیق برای جامعه حقوقی کشور

اصطلاح شناسی فقهی ـ اصولی "اصل برائت"

نام نویسنده: سحر شکوهیان (دانشجوی فقه و مبانی حقوق دانشگاه تهران)

اصل برائت یکی از مهم‌ترین اصول عملیه در علم اصول فقه است که در زمان شک و نبود دلیل معتبر دربارۀ وجود یک تکلیف، وظیفۀ مکلف را مشخص می‌کند. بر اساس این اصل، اگر پس از بررسی ادله در اصل وجود تکلیف شرعی تردید شود و دلیل معتبری برای اثبات آن نباشد، اصل بر عدم ثبوت تکلیف است. (حکم به عدم ثبوت تکلیف برای مکلف، در مواردی که اصل وجود تکلیف مشکوک باشد.) عالمان علم اصول برای اثبات اصل برائت، به ادلۀ چهارگانه (کتاب، سنت، عقل، اجماع) استناد کرده‌اند. آن‌ها موضوع اصل برائت را شک در اصل تکلیف (وجوب یا حرمت) دانسته‌اند. این شک و تردید در تکلیف نیز یا وجوبیه است و یا تحریمیه؛ و در هر یک از آن‌ها نیز یا شک در حکم است که به آن شبهۀ حکمیه گفته می‌شود، و یا مکلف حکم را می‌داند و شک در موضوع مسئله است که به آن شبهۀ موضوعیه گویند.

اصل برائت از دیدگاه دانشمندان علم اصول به دو قسم برائت عقلی و برائت شرعی تقسیم می‌شود. برائت عقلی بر قاعدۀ «قبح عقاب بلا بیان» استوار است. بر اساس این قاعده، تا زمانی که تکلیفی بیان نشده و به دست مکلف نرسیده است، عقلاً مؤاخذه و عقاب و مجازات او قبیح و ناپسند است و از آنجا که صدور کار قبیح از خداوند محال است، مادامی که تکلیفی برای مکلف به صورت واضح و آشکار بیان نشده و اصل وجود تکلیف مشکوک باشد، عذاب و مجازاتی هم وجود نخواهد داشت. برائت شرعی نیز بر اساس ادله و روایات شرعی مطرح شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به حدیث رفع و حدیث حجب اشاره کرد. اصل برائت یکی از اصول چهارگانۀ عملیه است که در کنار استصحاب، تخییر و احتیاط قرار می‌گیرد. زمانی که شک در اصل تکلیف باشد و دلیل معتبری برای آن وجود نداشته باشد، اصل برائت مورد توجه قرار می‌گیرد. در مقابل، اگر تکلیف به‌طور قطعی وجود داشته باشد ولی در چگونگی انجام آن شک باشد، ممکن است اصل احتیاط یا تخییر مطرح شود.

اصل برائت در حقوق ایران

اصل برائت در نظام حقوقی ایران نیز، به‌ویژه در حقوق کیفری، جایگاه مهمی دارد. اصل ۳۷ قانون اساسی مقرر می‌دارد:«اصل، برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.»

همچنین ماده ۴ قانون آیین دادرسی کیفری:«اصل، برائت است. هرگونه اقدام محدود کننده، سالب آزادی و ورود به حریم خصوصی اشخاص جز به حکم قانون و با رعایت مقررات و تحت نظارت مقام قضائی مجاز نیست و در هر صورت این اقدامات نباید به گونه ای اعمال شود که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیب وارد کند.» اصل برائت را مورد تأکید قرار داده و رعایت حقوق و آزادی‌های افراد را در جریان دادرسی مورد توجه قرار می‌دهد. البته اصل برائت در اصول فقه با اصل برائت کیفری کاملاً یکسان نیست. برائت اصولی در هنگام شک در تکلیف شرعی وظیفهٔ عملی مکلف را مشخص می‌کند، اما برائت کیفری به این معناست که شخص تا زمانی که جرم او در دادگاه صالح اثبات نشده، مجرم شناخته نمی‌شود.

تفاوت اصل برائت و اصل احتیاط

هر دو از اصول عملیه هستند، اما نتیجهٔ آن‌ها متفاوت است. در اصل برائت، در صورت وجود شرایط لازم، تکلیف مشکوک بر عهدهٔ مکلف ثابت نمی‌شود. اما در اصل احتیاط، به دلیل شرایط خاص شک، رعایت جانب احتیاط مورد توجه قرار می‌گیرد. بنابراین تشخیص نوع شک و شرایط آن برای انتخاب اصل عملی مناسب اهمیت دارد.

آنچه از بررسی اصل برائت به دست می‌آید نشان‌دهندهٔ جایگاه دوگانهٔ آن در دانش اصول فقه و حقوق کیفری است. در اصول فقه، این اصل ابزاری برای تعیین وظیفهٔ عملی مکلف در هنگام شک در تکلیف شرعی است، اما در حقوق کیفری، اصلی بنیادین است که آزادی و کرامت انسانی را در برابر ادعاهای اثبات‌نشده تضمین می‌کند. با وجود این تفاوت در کاربرد، هر دو عرصه در یک نقطهٔ مشترک به هم می‌رسند: هیچ‌کس را نمی‌توان بدون دلیل معتبر، مکلف یا مجرم شناخت. همین اشتراک اهمیت فهم دقیق اصل برائت را در هر دو حوزه دوچندان می‌کند و آن را به یکی از مباحث کلیدی برای دانشجویان فقه و حقوق تبدیل می‌سازد.

منابع

آخوند خراسانی، کفایةُ الاصول.

مظفر، محمدرضا، اصول الفقه: مباحث اصول

معرفی کتاب

نام نویسنده: مهتا سیف (دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه تهران)

نام کتاب: محشای جامع تحلیلی کاربردی آیین دادرسی مدنی در پرتو رویه قضایی

نویسندگان: دکتر مهران زاهدیان تجنکی و زهره پیروز پیمان

ناشر: انتشارات جنگل جاودانه

تعداد صفحات: ۹۴۵ صفحه

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۵

آیین دادرسی مدنی، صرفاً مجموعه‌ای از قواعد شکلی برای طرح دعوا و دفاع نیست؛ بلکه ستون استوار تحقق عدالت و دروازهٔ ورود به احقاق حق است.

گاه سرنوشت یک دعوا پیش از ورود به ماهیت، در رعایت یا عدم رعایت همین قواعد شکلی رقم می‌خورد. هرچند ذی‌حقی و حقانیت، تشکیل‌دهندهٔ اساس هر دعواست اما دسترسی به این حقیقت، تنها با رعایت دقیق قواعد میسر خواهد شد.

ساختار کتاب «آیین دادرسی مدنی در پرتو رویه قضایی» به شکلی است که تمامی ۵۲۹ مادهٔ قانون آیین دادرسی مدنی را به‌صورت ماده‌محور بررسی کرده و در کنار تبیین هر ماده، به ایرادات شکلی و راهکارهای پیشگیری از صدور قرار رد دعوا یا عدم استماع دعوا پرداخته است؛ همچنین توجه ویژه‌ای به رویه قضایی و مسائل عملی دادرسی دارد.

استفاده از آرای وحدت رویه، نظریات مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه، نشست‌های قضایی دادگستری‌های سراسر کشور و دیدگاه‌های علمی استادان برجستهٔ حقوق، در کنار بررسی مقررات مرتبط، به مباحث کتاب جنبهٔ تحلیلی و کاربردی بخشیده است.

از دیگر ویژگی‌های این اثر می‌توان به این نکته اشاره کرد که صرفاً به شرح مواد قانون آیین دادرسی مدنی پرداخته نشده، بلکه تلاش شده است ارتباط هر ماده با سایر قوانین و مقررات مرتبط نیز شناسایی و تبیین شود. در این رویکرد، مقررات مرتبط با یک موضوع، حتی اگر در قوانین و سال‌های مختلف حقوق ایران پراکنده باشند، در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند.

از این منظر، کتاب می‌تواند پاسخی به یکی از نیازهای اساسی فعالان حقوقی باشد؛ یعنی دسترسی منسجم به مقررات، رویه‌ها و دیدگاه‌های پراکنده‌ای که در جریان رسیدگی به یک دعوا مورد نیاز قرار می‌گیرند. نویسنده تلاش کرده است این منابع متنوع را در ارتباط با یکدیگر گرد آورد تا مخاطب بتواند تصویری منسجم‌تر از قواعد و مسائل آیین دادرسی مدنی و نحوهٔ مواجهه با آن‌ها در عمل به دست آورد.

مجموعهٔ این ویژگی‌ها، که تنها بخشی از ظرفیت‌های این اثر را نشان می‌دهد، آن را به تبدیل کرده است؛ چه برای کسی که در آغاز مسیر یادگیری آیین دادرسی مدنی است، چه برای کسی که به دنبال تعمیق آموخته‌های خود است و چه برای مخاطبی که نیاز دارد مقررات و قوانین مرتبط را در کنار یکدیگر بررسی و تطبیق دهد. [1]

چهره ماندگار

نام نویسنده: جواد خسروی (دانشجوی فقه و مبانی حقوق دانشگاه تهران)

نگاهی به زندگی و آثار فقیه برجسته جهان تشیع شهید ثانی

زین‌الدین بن علی عاملی جَبَعی،معروف به «شهید ثانی»، از بزرگ‌ترین و نام‌آورترین فقهای برجسته اسلامی در تاریخ تشیع به شمار می‌رود. او در سال ۹۱۱ هجری قمری، در روستای جبع از توابع جبل عامل لبنان و در خاندانی اهل علم، چشم به جهان گشود. پس از فراگیری علوم مقدماتی نزد پدرش، برای ادامه تحصیل و بهره‌گیری از محضر استادان بزرگ، سفرهای علمی متعددی به دمشق، مصر، عراق، حجاز و استانبول انجام داد و با آشنایی و تسلط بر مذاهب مختلف اسلامی، به درجه والایی از اجتهاد در فقه و اصول دست یافت.

زین‌الدین عاملی پس از بازگشت به زادگاهش و دوران تدریس در

دوران تدریس در مدرسه بعلبک، از جایگاه علمی و فقهی والایی برخوردار شد. او علاوه بر تدریس، به تألیف نیز پرداخت و با رویکردی تحلیلی و تطبیقی، آثار متعددی در زمینه فقه، اصول و قواعد حقوق اسلامی پدید آورد.

تبحر او در استنباط احکام به حدی بود که دیدگاه‌هایش همواره یکی از ارکان مهم نظام فقهی و حقوقی امامیه به شمار می‌آید.این تلاش‌های کم‌نظیر علمی موجب شد جامعه حوزوی و دانشگاهی همواره از او به‌عنوان یکی از استوانه‌های فقه استدلالی یاد کند.

کتاب مشهور او، «الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة» (شرح لمعه)، امروزه یکی از منابع اصلی و پایه در دانشکده‌های حقوق و رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی به شمار می‌رود. همچنین اثر برجسته دیگر او، «مسالک الأفهام»، گنجینه‌ای ارزشمند در حوزه فقه اسلامی است .

به پاس خدمات عظیم علمی این عالم فرزانه،جایگاه او در تاریخ فقه و حقوق اسلامی جاودانه شده است. شهید ثانی پس از عمری مجاهدت در مسیر علم و ترویج معارف، سرانجام در سال ۹۶۵ هجری قمری،در پی بدخواهی‌ها و کینه‌توزی‌های مخالفان مذهبی، به شهادت رسید و لقب پرافتخار «شهید ثانی» برای همیشه با نام او گره خورد.

[1]_این معرفی با کسب اجازه از جناب آقای دکتر مهران زاهدیان تجنکی، نویسندهٔ اثر، تهیه شده است. ایشان با بهره‌گیری از بیش از یک دهه تجربه در رسیدگی‌های قضایی، در این اثر، رویکردی کاربردی به مباحث آیین دادرسی مدنی داشته‌اند. از این جهت، کتاب می‌تواند برای قضات، وکلا، کارآموزان وکالت و قضاوت، دانشجویان حقوق و داوطلبان آزمون‌های حقوقی مورد استفاده قرار گیرد.

یاد و نام این فقیه بزرگ و شهید راه دانش و حقیقت، در عرصه فقه و عدالت پایدار باد.

منابع

امین، سید محسن(۱۴۲۱ق)، اعیان الشیعه، ج ۷، ص ۱۴۴.

گرجی، ابوالقاسم (۱۳۷۹)، تاریخ فقه و فقهای امامیه: انتشارات سمت.

معرفی سریال حقوقی

نام نویسنده: سارا سروریان (دانشجوی فقه و مبانی حقوق دانشگاه تهران)

کت‌شلواری‌ها(Suits) ؛ نمایشی از معماری زبان در بطن مذاکرات حقوقی

۱_معرفی سریال:

در زمرهٔ آثار نمایشیِ متمرکز بر نظام حقوقی، سریال آمریکایی Suits به خلق و تهیه‌کنندگی آرون کورش، از جایگاهی ممتاز نزد دانشجویان حقوق و پژوهشگران زبان تخصصی برخوردار است. این مجموعه که در میان سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹ در قالب ۱۳۴ قسمت روایت شده است، فضای رقابتی و پرتنشِ یکی از معتبرترین مؤسسات حقوقی نیویورک را به تصویر می‌کشد.

روایت اصلی سریال بر بنیاد تقابل و همکاریِ دو شخصیت شکل گرفته است: وکیلی ارشد و استراتژیست‌مدار (با بازی گابریل مچ) و همکارِ جوانی با هوشی سرشار و حافظه‌ای تصویری، اما فاقد تحصیلات رسمی حقوق (با بازی پاتریک جی. آدامز). حضور کاراکترهای فرعیِ قدرتمند نظیر ریک هافمن، سارا رافرتی و جینا تورس، دینامیکِ حاکم بر یک فرم حقوقیِ بی‌رحم را با دقتی واقع‌گرایانه بازآفرینی می‌کند. برخلاف بسیاری از آثار مشابه که محور روایت را پرونده‌های کیفری قرار می‌دهند، Suits کانون توجه خود را بر حقوق شرکتی و پیچیدگی‌های تنظیم و مذاکرهٔ قراردادهای کلان تجاری معطوف کرده است.

۲_اصطلاحات حقوقی:

آنچه این اثر را از منظر آموزش Legal English برجسته می‌سازد، غنای فیلمنامه در به‌کارگیری ترمینولوژی حقوقی در بستری کاملاً کاربردی است.

مفاهیمی چون Subpoena (احضاریهٔ الزام‌آور) ، Affidavit (استشهادنامهٔ کتبی) یا Settlement (فصل خصومت[۲])، نه در قالبی انتزاعی و کتابی، بلکه در دل تنش‌های واقعی دادگاه و لفاظی‌های حقوقی معنا می‌یابند؛ امری که دقت معنایی و کاربرد صحیح این اصطلاحات را برای مخاطب ملموس می‌سازد.

۳_تحلیل فنون مذاکره:

فراتر از سطح واژگانی، Suits بستری برای مطالعهٔ لحن حرفه‌ای و فنون مذاکره در نظام حقوقی آمریکا فراهم می‌آورد. شیوهٔ استدلال‌ورزی شخصیت‌ها، تکنیک‌های به‌چالش‌کشیدن شواهد و مهارت متقاعدسازی در این سریال، نمونه‌ای است از جایگاه زبان به مثابهٔ ابزاری راهبردی در معماری یک دفاعیهٔ بی‌نقص. از این‌رو، مطالعهٔ تحلیلیِ این اثر می‌تواند برای دانشجویان حقوق و زبان‌آموزان حوزهٔ تخصصی، الگویی ارزشمند از تأثیرگذاری تسلط زبانی بر توازن قدرت در میز مذاکره به دست دهد.

[۲]_ سازش، توافق برای حل و فصل اختلافات